

pravo mijenjati pravosuđe u Crnoj Gori, nego da ono mora ostati kakvo je bilo do 1797. godine, tj. da je sud u Kotoru nadležan tek u drugom stupnju, dok je u prvom stupnju nadležan seoski sud koga sačinjavaju četiri kneza i četiri izabrana narodna predstavnika.

Dva kratka pisma, zapravo poruke, napisali su austrijski izaslanici Grati i Lambrini. Oni su u lipnju 1802. molili generala Niccolettija da ih spasi iz zatočenja i da oslobodi seljaka Nika Martinovića i tako spriječi veće nereda u grbaljskoj župi.

Sva 23 dokumenta objavili su Danilo Klen i Mirjana Strčić u knjizi (velikoga formata) što su je izdali Arhiv Hrvatske i izdavačka kuća "Naprijed". Knjigu su recenzirali Ivan Kampuš i Josip Kolanović

Priređivači su prvo dali kratak *uvod* (str. 5-17) u kojem su na temelju opširne literature prikazali život i djelovanje Petra I. Petrovića Njegoša, utemeljitelja moderne crnogorske države, te posebno opisali njegovu djelatnost u vezi s grbaljskom pobunom 1802. godine.

Zatim su objavili *pisma* u talijanskom izvorniku (str. 19-44) i u hrvatskom prijevodu (str. 45-66). Regeste su dali u prvome dijelu. Prvo Dolcijevo pismo i Njegošev proglas izvorno su bili napisani srpskim jezikom, a na talijanski ih je preveo "carski i kraljevski tumač za ilirski jezik" Nicole Pasquali.

Na finom papiru objavili su i fotokopije *rukopisa* Njegoševih pisama od 20. svibnja i od 27. rujna 1802. godine.

Objavljena građa ima višestruku vrijednost. Iz nje se može vidjeti kakav je bio položaj seljaštva u crnogorskom primorju početkom 19. stoljeća, pravosudni sistem kod Crnogoraca, veze njihova glavarskog sloja s austrijskim vlastima, uloga vladike u duhovnom i uopće u životu Crnogoraca u austrijskom dijelu buduće crnogorske države, odnos austrijskih vlasti prema vladici i prema crnogorskom stanovništvu i dr. Njegoševa pisma svjedoče o njegovu bogatom književnom talentu i vladarskim sposobnostima, vladara i političara.

U knjizi je objavljena samo građa koja se tiče događaja iz 1802. godine. Među ostalim arhivalijama koje se čuvaju u Arhivu Hrvatske nalazi se i mnoštvo dokumenata koji bacaju svjetlo na odnos Petra I. Petrovića prema austrijskim okupacijskim vlastima do 1806. god., kada su u Boku kotorsku i crnogorsko primorje došli Francuzi.

Damir Agičić

ZBORNİK RADOVA O ŠIMUNU KOŽIČIĆU BENJI

JAZU, Razred za filološke znanosti, Znanstveni skupovi, knjiga 1, Zagreb 1991, str. 244.

Znanstveni skup "Šimun Kožičić Benja i njegovo doba" (u povodu 450. obljetnice smrti Šimuna Kožičića Benje) održan je u Zagrebu, Zadru i na otoku Ugljanu od 21-23. travnja 1988. god. u organizaciji Razreda za filološke znanosti JAZU, Filozofskog fakulteta u Zadru i Hrvatskog filološkog društva Zadar. U objavljenom zborniku tekstovi autora su složeni abecednim redom, bez obzira na redosljed i mjesto izlaganja referata.

U uvodnom poglavlju akademika Milana Moguša, tajnika Razreda za filološke znanosti (str. 7-9) ukratko je ukazano na značaj života i djela Šimuna Kožičića Benje kao na jednog od utemeljitelja hrvatskoglagoljske tiskare, pri čemu se napose ističe značaj njegova osnivanja za kulturni i vjerski život Hrvatske.

U Prvom referatu "Šimun Kožičić Begna i njegovo doba" S. Antoljak (11-25) ukratko prikazuje Kožičićev život od njegovog školovanja u Italiji, djelovanja kao modruško-senjskog biskupa, učešća na V Lateranskom koncilu (1513, 1516. god.), te, napose

osnivanja i djelovanja glagoljske tiskare u Rijeci. Pored toga autor navodi i analizira literaturu o Kožičićevom životu i djelovanju (Š. Ljubić, D. Farlatti, G. Ferrari-Cupilli, F. Rački, P. Kolendić, itd.).

U prilogu "Redukcija ligaturnoga inventara" (27-32) I. Bakmaz analizira način rezanja slova na primjerima Brevijara iz 1491. g., te Baromićeva i Brozićeva brevijara iz 1493. i 1561. godine.

A. Benvin u radu "'Zrcalo svestnoje' u 'Oficiju Rimskom' Šimuna Kožičića" (33-63) ukazuje na prožimanje starohrvatske predaje sa raznolikim latinskim vrelima u Kožičićevim hrvatsko-glagoljskom djelima. U dodatku rada objavljen je dio teksta "Zrcalo svestnoe".

"Crkvene prilike u Rijeci i u biskupijama senjskoj i modruškoj ili krbavskoj u Kožičićeva doba" tema su rada M. Bogovića (65-75). Autor ukratko ukazuje na opće prilike na ovom području u Kožičićeva doba, te prikazuje stanje crkve i samostana u Rijeci i modruškoj biskupiji. Prikazuje se kulturni ambijent (hrvatska tradicija i glagoljica) iz kojega je Kožičić potekao i započeo djelovati (Zadarsko područje), te ukazuje na riječku sredinu koja je svojom zaštićenošću od turskih provala mogla osigurati neometan kulturni rad biskupa Kožičića.

D. Deković u prilogu "Juraj Manzin nastavljač Kožičićeve zamisli o liturgijskom jeziku u 17. stoljeću" (77-80) govori o malo poznatom glagoljašu J. Manzinu, trsatском župniku i riječkom kanoniku, te njegovu nedavno pronađenom rukopisu "Missal Hervaski". Misal je napisan hrvatskim jezikom u drugoj polovini XVII stoljeća i jedan je od osam danas poznatih, ali znanstveno neproučenih hrvatskih latiničkih misala koji su se na riječkom području prepisivali do u XIX stoljeće.

"O stilskim i jezičnim odlikama latinskih govora Šimuna Kožičića Benje" govori prilog B. Glavičića (81-91). Na osnovu iscrpne analize Kožičićevih govora autor zaključuje da Kožičićev latinski jezik pokazuje sve dobre značajke humanističkog latinskoga proznog jezika koji se gradio i razvijao na osnovi ciceronskog standarda s izvjesnim odstupanjima od klasičnog jezika, pri čemu na pojedinim mjestima nije isklučen niti utjecaj hrvatskog supstrata.

U prilogu "Obitelj Benja kroz stoljeća" (93-102) J. Kolumbić ukratko prikazuje prisutnost obitelji Benja u Zadru od prvih spomena u XII st. do XIX st. Uspon obitelji traje kroz XII i XIII st., djelomično se nastavio i dolaskom Zadra pod mletačku vlast 1409. god., dok je od XVI-XVIII st. prisutan pad političke uloge i gospodarske podloge ove obitelji. Krajem XVIII st. nastaje nova loza Benja-Posedarski koja se u XX st. iselila i izumrla.

"Šimun Kožičić Benja između glagoljaške tradicije i humanističkih nastojanja" tema je rada N. Kolumbića (103-114). Prikazane su kulturne prilike u Dalmaciji i Hrvatskoj, te napose u Zadru, te njihov utjecaj na obrazovanje, humanističke interese i djelovanje Šimuna Kožičića. Autor zaključuje da je Kožičić u svojoj glagoljskoj djelatnosti, iako opterećen tradicionalnim ustajalim jezikom i usvojenim oblicima, nastojao unijeti i novine nadahnute humanističkim vrednotama, zalažući se pritom i za modernije obrazovanje glagoljaškog podmlatka.

U prilogu "Povijest i suvremenost u djelima Šimuna Kožičića: Benje" M. Kurelac (115-124) na osnovu analize Kožičićevih hrvatskih i latinskih djela ukazuje na njihovu blisku povezanost sa onodobnim prilikama u Hrvatskoj. Autor smatra da iz Kožičićevih djela zrači "jedno prijelomno teško vrijeme u kojem je Šimun Kožičić intenzivno djelovao, nastojeći oko obnove i utvrđivanja trajnih vrednota, novim sredstvima u duhu novog doba" (str. 115).

"Egnacij i Kožičić. Pitanje predložaka za Kožičićeve 'Knjižice od žitje rimskih arhiereov i cesarov'" tema je rada T. Mrkonjića (125-136). Autor smatra da djelo koje je Kožičiću poslužilo za predložak za životopise rimskih careva nosi naslov "Die Caesaribus libri III" (Venecija 1516) i djelo je venecijanskog humaniste Egnacija (1478-1553). Autor ukratko navodi Egnacijevu biografiju, te iscrpo prikazuje karakter djela "De Caesaribus", napose s obzirom na muslimansku i tursku problematiku.

U prilogu "Kožičićeva tiskara u Rijeci" A. Nazor (137-149) predstavlja djela koja je Kožičić izdao 1530. i 1531. god. u svojoj tiskari u Rijeci. Ukratko prikazuje Kožičićeva

djelovanje u Rijeci, te svako tiskano djelo iscrpno prikazuje s obzirom na njegov karakter, namjenu i vrijeme izdanja.

U radu "Tragom Šimuna Kožičića Benje u rodnom kraju" I. (151-160) prikazuje tri umjetnička predmeta iz zadarskog kraja koji su vezani uz Šimuna Kožičića. Riječ je o Kožičićevoj nadgrobnoj ploči koja se čuva u klausturu nekadašnjeg franjevačkog samostana na Ugljanu, kaležu u župnoj crkvi u Ugljanu, te biskupovom portretu koji se čuva u Narodnom muzeju u Zadru.

Tiskane glagoljaške kalendare što ih je Kožičić objavio u Rijeci 1530. i 1531. god. prikazuje V. Putanec u radu "Kožičićevi glagoljaški kalendari (Oficij B. D. M. 1530, Misal Hrvatski 1531)". Autor smatra da su ovi kalendari slični drugim glagoljskim kalendarima, pri čemu je Kožičić ustrajao na zadarskim sanktoremima. U velikoj mjeri je izostavio ninske i sanktoreme ugarske provincijencije, te datum slavljenja ulaska mletačke vojske u Zadar 1409. god. (161-171).

U radu "Zadar u doba Šimuna Kožičića Benje" T. Raukar (173- -183) ukazuje na doba druge polovine XV i prve polovine XVI st. kao na vrijeme dubokih promjena u kojima se ruši i dijelom iščezava srednjovjekovno ustrojstvo i oblikuje novo društvo obilježeno prostornim stezanjem hrvatskog prostora pod pritiskom napredovanja Osmanlijskog carstva. Kožičić je suvremenik i djelotvorni sudionik tih zbivanja, njegova djelatnost je prostorno opsežna, ali je redovito usmjerena pomaganju hrvatskoj domovini pred turskim presizanjima.

U prilogu "Aktivnost Jurja Divnića, ninskoga biskupa, Kožičićeva suvremenika (oko 1440-1530)" P. Runje (185-209) prikazuje život Jurja Divnića, napose s obzirom na njegovo biskupsko djelovanje u Ninu (1479-1530), humanističku naobrazbu, te bliskost hrvatskom jeziku i pismu (glagoljica, cirilica). U opsežnom prilogu autor donosi popis klerika i svećenika koje je u periodu 1522-28. biskup zaređio u Ninu i Zadru.

U dodatku zbornika objavljeni su na latinskom jeziku i u hrvatskom prijevodu slijedeći govori Šimuna Kožičića Benje: 1) Govor Šimuna Benje, modruškog biskupa, održan na šestom zasjedanju Lateranskog koncila. 27. travnja 1513. (str. 225-238) i 2) Opustošena Hrvatska, Govor Šimuna Kožičića Benje, modruškog biskupa, održan pred papom Leonom X. 5. studenoga 1516. (239 - 242).

Lovorka Čoralčić

EDUARD PERIČIĆ: SCLAVORUM REGNUM GRGURA BARSKOG

Ljetopis popa Dukljanina, *Analecta Croatica Christiana* sv. XIX, Zagreb 1991, str. 370.

Ljetopis popa Dukljanina, Barski rodoslov ili Sclavorum Regnum Grgura Barskog jedan je od najznačajnijih izvora za povijest Hrvata, Srba, Crnogoraca i Makedonaca. Objavljivanje studije E. Peričića stoga je još jedan značajan doprinos proučavanju vrijednosti i upotrebljivosti navedenih izvora za razdoblje ranosrednjovjekovne povijesti naših naroda. U predgovoru (str. 5) autor ističe da je služeći se samim djelom, uspoređujući ga sa drugim sličnim suvremenim djelima i kritički proučavajući arhivsku građu i literaturu o navedenoj problematici, nastojao dati znanstveno utemeljen odgovor na pitanje autorstva i vrijeme nastanka djela. U uvom dijelu knjige nalazi se i popis kratica (str. 7) i bibliografija koja obuhvaća popis upotrebljenih izvora literature (str. 12-26).

U prvom dijelu knjige "Povijesni okvir cjelokupne problematike" (str. 29-94) autor najprije razmatra društveni i politički razvoj Duklji do XII stoljeća. Ukratko je navedeno prisustvo Ilira, doba ilirsko-rimskih ratova i početak rimske uprave. Na osnovu tumačenja Konstantina Porfirogeneta i Barskog rodoslova nastoji utvrditi granice područja koja su zaposjela slavenska plemena (Neretljanska oblast, Zahumlje, Travunija, Konavle i Duklja). Ukratko je prikazan povijesni razvoj Duklje do XII stoljeća, pri čemu autor citira i komentira navode Barskog rodoslova koji se odnose na pojedine

UDK 949.713

ISSN 0353-295 X

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

R A D O V I

VOL. 25

Z A G R E B

1992.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb - Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.